

Національний
банк України

Видатні постаті

НА БАНКНОТАХ І МОНЕТАХ УКРАЇНСЬКИХ ГРИВЕНЬ

Електронне навчальне
видання для педагогів

Допоміжні матеріали
для проведення занять

Чому саме ці видатні особистості зображені на банкнотах гривні?

Після проголошення Незалежності України Національний банк розпочав роботу над створенням української національної валюти.

Одне із найважливіших питань, що постало у той період, – чиї ж портрети мають бути зображені на українських банкнотах? Очевидно, що це мали бути постаті, які зробили значний внесок у розбудову держави.

За спогадами учасників тих подій беззаперечними лідерами стали київські князі Володимир Великий та Ярослав Мудрий, гетьман Богдан Хмельницький, митці Тарас Шевченко, Іван Франко та Леся Українка. Певні сумніви викликали постаті гетьмана Івана Мазепи і державного діяча періоду національно-визвольних змагань 1917–1921 років Михайла Грушевського, проте згодом затвердили і їх. Абсолютне схвалення для розміщення на банкноті 500 гривень отримала особистість українського філософа Григорія Сковороди. 2019 року до когорти видатних українців на гривнях доєднався засновник і перший президент Академії наук України Володимир Вернадський.

Затвердженню дизайну банкнот передуює велика й копітка робота багатьох спеціалістів: фахівців у галузі історії та культури, художників та дизайнерів, які розробляють різноманітні варіанти зовнішнього вигляду банкнот тощо. Для цього у Національному банку створена Експертна рада з питань дизайну банкнот, розмінних та обігових монет України, до роботи якої за необхідності залучаються фахівці різного профілю.

На лицьовій стороні банкноти 1 гривня розміщений портрет великого князя київського Володимира Великого (960/963–1015).

На реверсі або зворотній стороні монети номіналом 1 гривня також розміщений його портрет.

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ

Володимир Великий – один із найвизначніших діячів середньовічної Європи, під час правління якого відбулися переломні моменти історії на наших теренах. Він показав себе як талановитий воєначальник і реформатор: князю вдалося суттєво розширити державні кордони, провести адміністративну, військову та релігійну реформи, завдяки яким Київська Русь стала могутньою централізованою державою.

Володимира Великого часто іменують "хрестителем Київської Русі", адже саме він 988 року зробив християнство державною релігією. Такий крок дав змогу середньовічній Русі увійти до кола цивілізованих європейських держав. Цивілізаційний вибір, що його здійснив Володимир Великий, визначив майбутню долю не лише сучасної України, а й всієї Східної Європи.

Володимир Великий став першим князем Київської Русі, який розпочав карбування власних монет – златників та срібляників. Ці монети – перші державні "документи", що зберегли зображення тризуба – знака династії Рюриковичів.

Володимир Великому доводилося реформувати країну під час постійних набігів печенігів. Князь Володимир став першим, хто всерйоз задумався про зміцнення східного кордону своєї держави та розпочав будувати складну систему оборонних споруд, що отримала назву Змієві вали.

Під час свого правління Володимир Великий провів успішну військову реформу. Усіх хоробрих воїнів він поєднав у єдиній централізованій системі управління: роздавав їм землі, зобов'язавши їх військово йому служити та охороняти кордони.

Побачити, як на банкноті 1 гривня "оживає" середньовічний Київ, яким він був за правління князя Володимира Великого, можна у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 2 гривні зображений портрет великого князя київського Ярослава Мудрого (983/987–1054).

На реверсі або зворотній стороні монети номіналом 2 гривні також розміщений портрет князя.

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ

Політика великого князя київського Ярослава вирізнялася далекоглядністю і виваженістю рішень, саме тому він увійшов в історію під прізвиськом "Мудрий".

Володарював правитель 35 років і проявив себе як видатний державний діяч, дипломат, полководець, будівничий, просвітителю та законотворецю.

За правління Ярослава Мудрого зведено багато храмів та монастирів, які стали осередками культури та освіти. Так, на зворотній стороні банкноти 2 гривні височіють мури Собору Святої Софії у Києві. Після перемоги над печенігами у 1034 році Ярослав Мудрий наказав будувати собор Святої Софії – майбутню найвеличнішу релігійну споруду Києва. Цей храм був розкішно оздоблений. В оформленні його фресками та мозаїками брали участь найкращі майстри із Візантії.

При храмі діяла найбільша бібліотека тих часів. Сам князь був великим книголюбом. Як зазначає історик Михайло Грушевський, саме Ярослав Мудрий перетворив Київ на інтелектуальну столицю Русі.

Виданий Ярославом Мудрим збірник законів давньої Русі, названий "Руською Правдою", був першим письмовим кодексом, який унормував цивільне і кримінальне право, а також всі процеси судочинства XI століття.

Князь прославився як досвідчений дипломат. Про масштаби зовнішньополітичної діяльності та авторитет Ярослава Мудрого свідчить його шлюбна дипломатія, завдяки якій Київська Русь була пов'язана з європейськими країнами кровними узами.

На роки правління Ярослава Мудрого припадає апогей могутності Київської держави. Саме за нього Русь досягла своїх максимальних територіальних розмірів, а розбудований ним Київ за масштабами дорівнявся до Лондона або Парижа.

Про історію українського національного символу – тризуба, а також одного з найвидатніших правителів Європи XI століття князя Ярослава Мудрого дивіться у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 5 гривень зображений портрет гетьмана Війська Запорозького Богдана Хмельницького (1595–1657).

На реверсі або зворотній стороні монети номіналом 5 гривень також розміщений портрет гетьмана.

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Під могутньою булавою Богдана Хмельницького постала козацька держава – Військо Запорозьке або Гетьманщина. Гетьман став організатор повстання проти панування польської шляхти на українських землях, яке переросло у Національно-визвольну війну українського народу проти Речі Посполитої 1648–1657 років.

Перемоги Богдана Хмельницького 1648 року у битвах під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями, облога Львова й Замостя – успішні військові операції, завдяки яким вдалося визволити з-під влади Речі Посполитої велику територію України.

Під час гетьманування Богдана Хмельницького Гетьманщина отримала всі ознаки державності. Було власне військо, власний суспільний та економічний устрій, окреме законодавство і система правосуддя, власні фінанси та торгівля. Дії Богдана Хмельницького зумовили перелом у суспільно-політичному житті Європи, на терені якої з'явилась, хоч і ненадовго, суверенна Українська козацька держава.

Щоб вистояти в боротьбі з Річчю Посполитою і Османською імперією, 1654 року гетьману довелося укласти з московським царем Олексієм Михайловичем Переяславські домовленості, які гарантували Україні насамперед військову допомогу з боку Москви. Текст угоди так і не вдалося знайти, а представники Московії, апелюючи до цього союзу, часто спираються лише на чернетки документа.

Однак цар зрадив гетьмана, домовившись за його спиною із польським королем. Укладаючи договір, Богдан Хмельницький не передбачив стратегічної поразки від цієї угоди. Московський цар почав вважати українські землі "своїми", насаджуючи своїх воєвод і свої порядки, бажаючи впливати навіть на вибори гетьманів.

Після смерті Богдана Хмельницького на українських землях почалася 30-річна "Руїна" (1657–1687), а всі наступні гетьмани аж до Івана Мазепи безуспішно намагалися позбутися влади Москви.

Про козаків та гетьмана Богдана Хмельницького, портрет якого розміщений на лицьовій стороні банкноти 5 гривень, дізнавайтеся у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 10 гривень розміщений портрет гетьмана Війська Запорозького Івана Мазепи (1639–1709).

На реверсі або зворотній стороні монети номіналом 10 гривень також розміщений портрет гетьмана.

ІВАН МАЗЕПА

Здобувши гетьманство 1687 року, Івану Мазепі (вперше після Богдана Хмельницького) вдалося покласти край Руїні та об'єднати два українські береги під своєю булавою. "Від Богдана до Івана не було гетьмана" – так казали українці ще за життя Мазепи.

Іван Мазепа незмінно тримав гетьманську булаву упродовж майже 22 років, спрямовуючи всі свої зусилля на відродження і зміцнення Гетьманщини. Після об'єднання Лівобережної та Правобережної України Мазепа почав шукати антимосковського союзника, адже російський цар Петро I систематично порушував свої обов'язки суверена, наступав на права гетьмана та старшини.

Коли шведські війська пішли наступом на територію Гетьманщини, Петро I наказав Мазепі відселяти людей і спалювати усе вщент на шляху можливого просування військ Карла XII. Серед багатьох міст і сіл, які мали перетворитися на попіл, був і Київ з його церквами, колегіумами, мистецькими шедеврами. Правобережну Україну Петро I мав намір віддати Польщі, щоб здобути прихильність польських магнатів.

У цій ситуації Мазепа вирішив перейти на бік Швеції та укласти союз із Карлом XII, щоб зберегти територіальну цілісність України і становище козацтва.

Іван Мазепа прославився також як меценат і благодійник, який творив та захищав українську культуру. Його коштом було збудовано, реставровано та оздоблено велику кількість церковних споруд. Саме завдяки щедрості Івана Мазепи у архітектурі набув поширення стиль козацького бароко, яке ще називають "мазепинським". Не оминав гетьман своєю увагою й розвиток освіти. За сприяння Мазепи Києво-Братська колегія набула статусу академії і увійшла в історію як Києво-Могилянська академія.

Пересопницьке Євангеліє, на якому зараз складають присягу президенти України теж належало Івану Мазепі. Визначну рукописну пам'ятку гетьман передав у дар Переяславському кафедральному собору 1701 року.

Про благодійні звершення гетьмана Мазепи, чий портрет розміщений на банкноті 10 гривень, дізнавайтеся у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

*На лицьовій стороні банкноти 20 гривень
розміщений портрет українського поета Івана Франка
(1856–1916).*

ІВАН ФРАНКО

Іван Франко – знакова постать в українській літературі. Він проявив себе як прозаїк, драматург, критик, перекладач, публіцист, громадсько-політичний діяч. За невтомну працелюбність письменника часто називали "титаном праці".

Щоб розповісти про Івана Франка, доведеться часто вживати слово "перший". Він став першим професійним українським письменником, який заробляв на життя саме літературною працею. Поет міг не лише читати, а й писати статті для різних іноземних видань, адже знав аж 19 мов!

Також він був першим головою першої української політичної партії – Русько-української радикальної партії (РУРП).

Письменник одним із перших підтримав український феміністичний рух.

Поет любив носити вишиванки та мав велику колекцію вишитих сорочок. Він навіть започаткував нову моду, ставши першим чоловіком, який одягнув вишиту сорочку з класичним європейським костюмом.

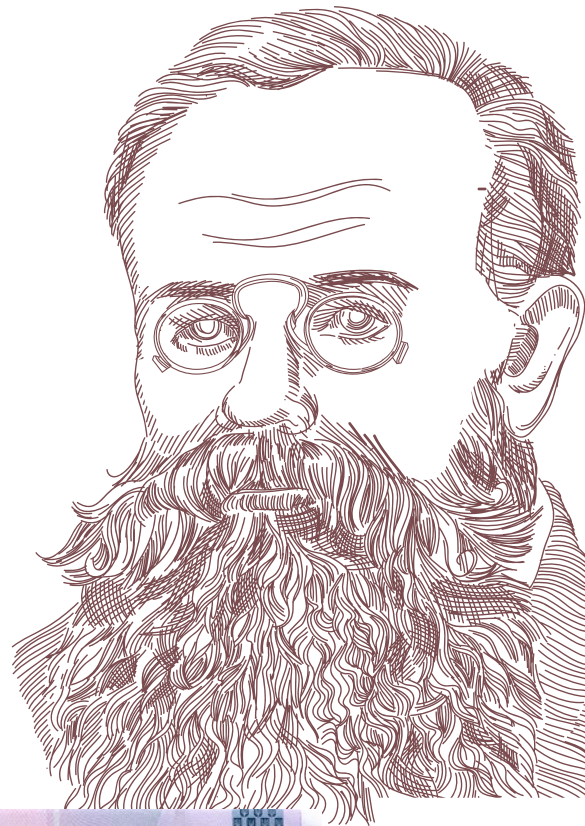
А ще Іван Франко став першим українським письменником, який номінувався на здобуття Нобелівської премії з літератури.

До речі, чи помічали ви, що перша строфа вірша "Земле, моя всеплодющая мати..." на банкноті 20 гривень, написана немов іншою мовою?

Це драгоманівка – правопис, що поширювався на теренах України в кінці XIX століття. Іван Франко часто використовував драгоманівку для листування.

Найцікавіше про Івана Франка й джерело його творчої енергії – українські Карпати – дивіться у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 50 гривень розміщений портрет українського громадського та політичного діяча Михайла Грушевського (1866–1934).

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

Михайло Грушевський – одна з найпомітніших українських постатей ХХ століття. Він творив українську історію, з одного боку, як автор багатотомної "Історії України-Руси", з іншого – як громадсько-політичний діяч та голова Центральної Ради. Саме Михайло Грушевський став першим керівником першої у ХХ столітті української держави – Української Народної Республіки, яка підписала універсал про незалежність у 1918 році.

На посаді голови Української Центральної Ради Грушевський показав себе як політичний лідер та ідейний натхненник діяльності цього представницького органу. За 13 місяців, які існувала Центральна Рада, він особисто брав активну участь у всіх державотворчих процесах, був співавтором усіх чотирьох Універсалів. Під керівництвом Михайла Грушевського Центральна Рада еволюціонувала від вимог національно-культурної автономії до проголошення незалежності Української Народної Республіки.

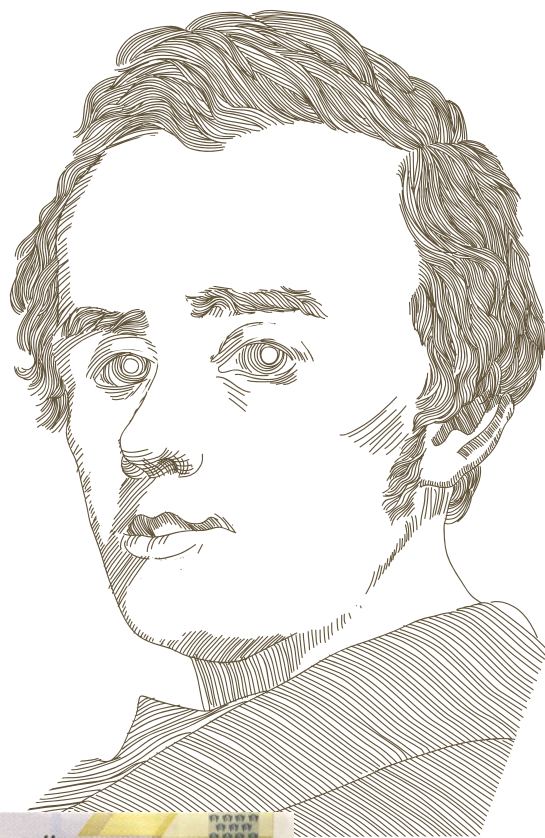
"Добре робити історію важливіше, ніж гарно писати її", – говорив він у буремні часи національно-визвольної боротьби 1914–1918 років. Однак і у справі написання історії України Михайлу Грушевському теж не було рівних.

За спогадами сучасників, вчений був надзвичайно працьовитим. Його вважають рекордсменом серед українських істориків за кількістю написаних праць. Михайло Грушевський спав лише 4 години на добу, решту часу присвячував роботі.

Науковий доробок Грушевського складає близько 2000 праць. Своє найвідоміше дослідження – 10-томну монографію "Історія України–Руси" історик писав аж 38 років (з 1895 по 1933 рік).

Про діяльність Михайла Грушевського на посаді голови Української Центральної Ради дивіться у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 100 гривень розміщений портрет українського поета Тараса Шевченка (1814–1861).

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Життя Тараса Шевченка – це історія кріпака, якому вдалося стати вільним, завдяки своєму таланту. Із дитинства хлопець прагнув нових знань та намагався розвивати свої здібності.

Юнак наймитував, навчався у сільських учителів-малярів, а у 14-річному віці його взяли козачком до поміщика Павла Енгельгарда. 1831 року пан Енгельгард переїхав у Петербург та взяв із собою Шевченка. Там Тарас познайомився зі своїм земляком художником Іваном Сошенком. Одного разу у майстерні Сошенка талановитого маляра помітив художник, професор Петербурзької академії мистецтв Карл Брюллов і запропонував Шевченку стати його учнем.

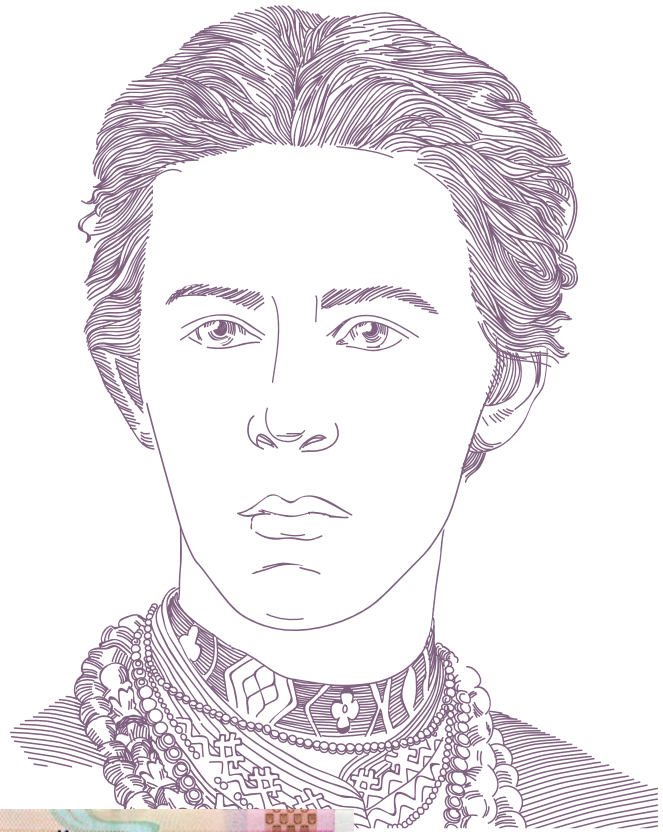
Кріпаки не могли навчатися в академії, тому друзі Шевченка почали міркувати, як викупити юнака з неволі. Для цього Карл Брюллов намалював портрет поета Василя Жуковського, картину розіграли в лотерею серед імператорської сім'ї та зібрали майже половину необхідної суми. Решту коштів для викупу збирали в складчину. Загалом за визволення поета довелося заплатити 2,5 тисячі рублів – великі гроші на ті часи, співмірні з річним доходом маленького маєтка чи села.

Паралельно із художніми творами Шевченко створював й поетичні. Перший "Кобзар", який вийшов 1840 року накладом усього 1000 примірників, став справжнім бестселером – його розкупили за два тижні. Поезія Шевченка будила прагнення до волі, національну гідність українців. Тому поет став небезпечним для царського уряду. Відтоді на долю Шевченка випало чимало поневірянь, заслання, три арешти, а згодом – життя під постійним наглядом поліції.

Повернувшись із заслання, будучи тяжко хворим, поет займався складанням "Букваря южнорусского", видання якого мало стати початком випуску підручників для народних шкіл. Друкувалася книжка на кошти самого автора великим на ті часи тиражем – 10 000 примірників.

Про поета та його зв'язок з Київським університетом дивіться у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

*На лицьовій стороні банкноти 200 гривень
розміщений портрет української поетеси Лесі Українки
(1871–1913).*

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Леся Українка – письменниця, що без перебільшення стала символом України. За силу духу та непохитність моральних принципів поет Іван Франко називав поетесу "єдиним мужчиною в нашому письменстві".

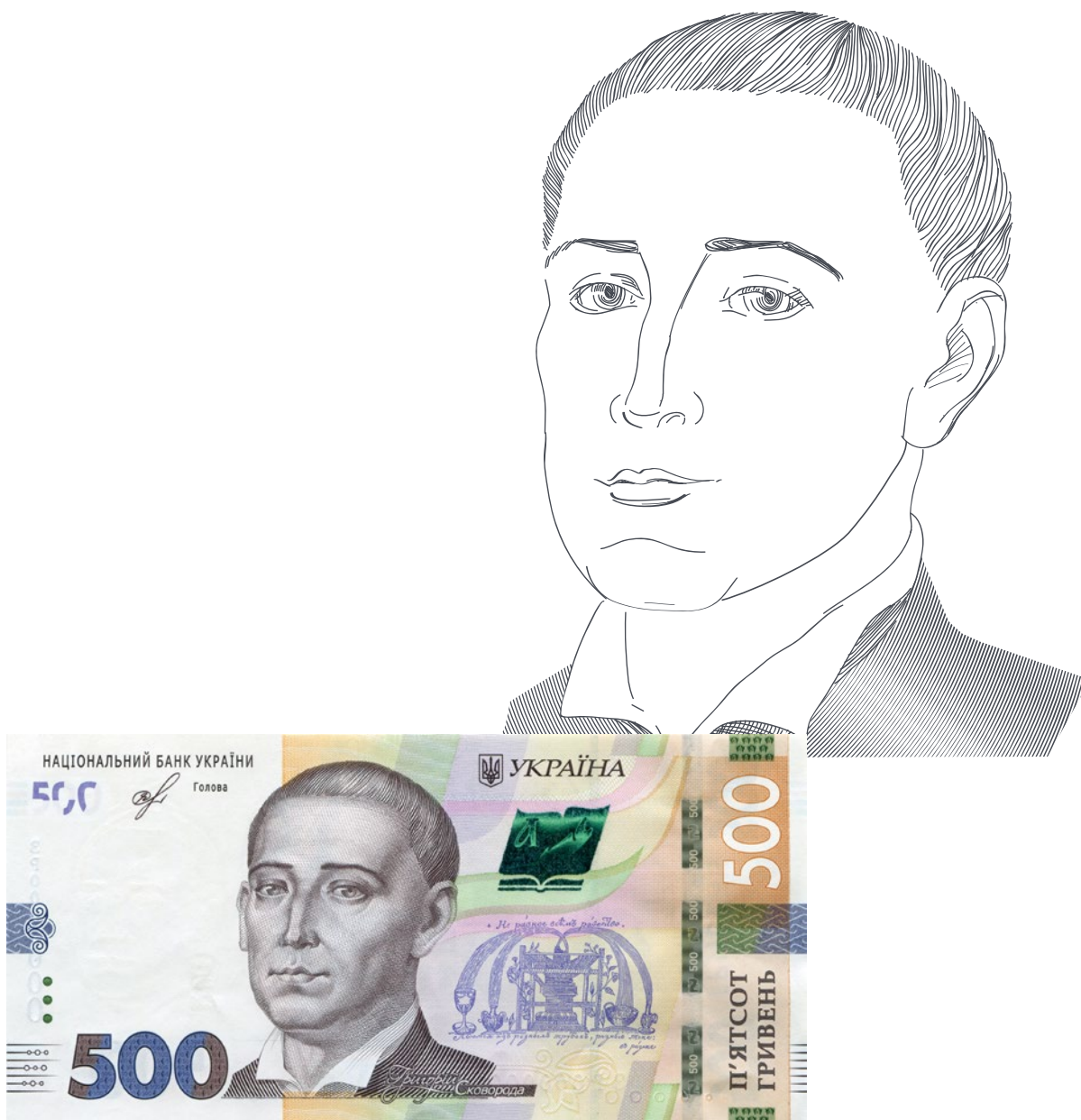
Значення національного було для письменниці настільки важливим, що псевдонім вона обрала відповідний – "Українка". Письменниця свято вірила у єдність та нескореність українського народу. Пишучи про Грецію, завойовану Римом, мала на увазі поневолену Україну, а в драмі "Вавилонський полон" говорила про український народ та його випробування, боротьбу і бажання вистояти.

Леся Українка доклала максимум зусиль до модернізації літературної української мови. Цей процес поетеса разом з однодумцями називали "кування". Саме Леся Українка "викувала" для української мови такий неологізм, як "промінь".

Феномен таланту Лесі Українки полягав у тому, що вона одночасно плідно працювала в різних жанрах, збагативши і урізноманітвивши українську літературу. До того ж саме вона переклала десятки творів світових авторів українською, адже вільно володіла понад десятьма мовами. Серед її перекладів – гімни з "Рігведи", поезії Давнього Єгипту, переклади творів Гомера, Данте, Шекспіра, Байрона, Гейне.

Про те, як Лесі Українці разом з її чоловіком Климентом Квіткою вдалося зберегти голоси легендарних українських кобзарів, дивіться у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 500 гривень розміщений портрет філософа Григорія Сковороди (1722–1794).

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА

Кожне покоління українських інтелектуалів звертається до ідей Григорія Сковороди, заново відкриваючи для себе їхню суть.

Світоглядні позиції мислителя втілилися у найвідоміших його філософських концептах – про "трисонячну єдність", "сродну" працю і "філософію мудрого серця".

"Роби те, до чого народжений", – писав філософ, пояснюючи теорію "сродної праці". А як же займатися тим, що тобі подобається? Необхідно пізнати самого себе!

Сковорода шукав себе у мандрах, у постійному русі філософ провів понад 20 років: навіщав своїх знайомих та учнів, спав по 4 години на добу, грав на сопілці, багато писав.

Чини, багатство та влада не мали для Григорія Сковороди ані найменшого значення. Так, коли цариця Катерина II одного разу забажала побачити відомого філософа, Григорій Савич посмів їй не вклонитися. На обурення цариці він спокійно відповів: "Не я бажав тебе бачити, а ти сама захотіла на мене подивитися. А як же ти мене роздивишся, коли я перед тобою удвоє зігнуся?!".

Понад усе філософ любив свободу. Коли Катерина II запропонувала Григорію Савичу оселитися у Петербурзі, він відповів її посланцю: "Скажіть цариці, що я не покину України – мені дудка й вівця дорожчі царського вінця".

Філософ передбачив власну смерть, а на хресті над його могилою заповів написати: "Світ ловив мене, та не спіймав". Для себе Григорій Савич завжди обирав мандрівний спосіб життя, який дозволив йому вільно жити та бути незалежним у своїх діях та помислах.

Про життя та філософські погляди Григорія Сковороди, дізнавайтесь у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

На лицьовій стороні банкноти 1000 гривень зображений портрет українського науковця Володимира Вернадського (1863–1945).

ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ

Володимир Вернадський – вчений, наукові ідеї якого значно випередили час.

Його часто порівнюють із вченими міжнародного масштабу, яким вдалося не лише зробити внесок у наукову думку, а й змінити її напрямок – із Ісааком Ньютоном, Чарльзом Дарвіном та Альбертом Ейнштейном.

Вчений здійснив відкриття у щонайменше 12 галузях науки – в кристалографії, геології, радіогеології, метеоритиці, палеонтології, ґрунтознавстві, біогеохімії, мінералогії, геохімії, біології, а також філософії та історії. Деякі напрямки науки він сам і започаткував: біогеохімію, геохімію та ядерну геологію.

Володимир Вернадський був одним із перших науковців, хто сприймав Землю як єдиний живий організм, у якому усі процеси пов'язані між собою. Саме він дав назву усій області існування живих організмів на нашій планеті – "біосфера". Ба більше, вчений передбачив потужний вплив людини на біосферу та її перетворення під цим впливом у "ноосферу".

Науковець прожив більшу частину свого життя у Москві і Петербурзі, утім, повернувшись до України у вирі революційних подій 1917 року, зумів на власні очі переконаватися, як далеко українці зайшли у творенні власної політичної нації.

Володимир Вернадському випала честь стати одним із творців і першим президентом Української академії наук. На цій посаді він проявив себе не тільки як талановитий вчений, а й блискучий організатор наукового процесу.

Сьогодні ім'я вченого носить не тільки Національна бібліотека України, а й крайній рубіж наукових досліджень – українська антарктична станція, а також космічне тіло – астероїд 2809.

Про наукові досягнення Володимира Вернадського, портрет якого розміщений на банкноті найбільшого номіналу – 1000 гривень, дізнавайтесь у відеоролику просвітницької кампанії "Гривня – наш символ":

Національний банк України
01601 м. Київ
вул. Інститутська, 9

